важливих напрямів модернізації судової експертизи та розвитку правової системи України.

Література:

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/go/4038-12 (дата звернення: 10.09.2026).
2. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) / https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689 дата звернення: 10.09.2026).
3. Kaplan J. Artificial Intelligence: What Everyone Needs to Know. New York : Oxford University Press, 2016.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-53

ПРАВОВІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Сапарова Анастасія Олександрівна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Європейська інтеграція України зумовлює якісно новий етап трансформації національної правової системи. Якщо традиційно правові запозичення розглядалися переважно як один із механізмів розвитку права, то сучасні інтеграційні процеси перетворюють їх на важливий інструмент системного наближення українського законодавства до права Європейського Союзу.

Важливим етапом у цьому процесі стало набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 1 вересня 2017 р. Угода визначила широке коло напрямів політичної асоціації та економічної інтеграції, а також передбачила наближення законодавства України до права ЄС у визначених сферах [1]. Сьогодні цей процес набув нового змісту у зв'язку з офіційним початком переговорів щодо вступу України до ЄС 25 червня 2024 р. та завершенням скринінгу переговорних розділів у вересні 2025 р. [2].

Особливого значення набуває питання про природу правових запозичень та межі можливості перенесення правових конструкцій з однієї правової системи до іншої. Класичним теоретичним підґрунтям дослідження правових запозичень є концепція правових трансплантантів, запропонована Аланом Ватсоном. Учений виходив із того, що значна частина розвитку правових систем відбувається шляхом запозичення вже існуючих норм та юридичних інститутів із інших правопорядків [3]. На думку А. Ватсона, можливість перенесення правових конструкцій між різними суспільствами є одним із важливих чинників історичного розвитку та модернізації права.

Водночас подальший розвиток порівняльного правознавства продемонстрував обмеженість уявлення про правове запозичення як просте перенесення нормативної конструкції. Показовою у цьому аспекті є концепція П'єра Леграна, який критично переосмислив саму можливість існування «правових трансплантантів». Учений звернув увагу на нерозривний зв'язок права з культурним, історичним, мовним та соціальним контекстом конкретного суспільства [4].

Ці положення можуть бути розвинені через концепцію несамодостатності права, запропоновану О. Ткаченком. Учений звертає увагу на фундаментальну проблему порівняльного правознавства – співвідношення універсальності та сингулярності права. На його думку, як універсалістський, так і сингулярний підходи фактично виходять із парадигми самодостатності права, тоді як перспективним напрямом розвитку порівняльно-правового дискурсу є концептуалізація несамодостатності права [5, с. 77–79].

Концепція несамодостатності права має особливе методологічне значення. Вона дозволяє розглядати звернення до іншої правової системи не лише як пошук готової нормативної моделі для її подальшого перенесення, а як спосіб переосмислення власного права та виявлення можливостей його трансформації.

Таким чином, одна й та сама норма або юридична конструкція після її перенесення до іншої правової системи не обов'язково матиме тотожне функціональне значення. Її зміст та практичний ефект визначатимуться особливостями нового правового середовища, системою юридичних інститутів, правовою культурою, практикою правозастосування та інституційною спроможністю держави.

Саме тому, на нашу думку, поняття правових запозичень є ширшим за поняття правових трансплантантів. Якщо трансплантант характеризує передусім факт переміщення певного юридичного елемента між правовими системами, то правове запозичення охоплює весь комплекс процесів, пов'язаних із рецепцією, адаптацією, трансформацією та

подальшою інтеграцією відповідної правової конструкції в національний правопорядок.

Зауважимо, що об'єктами правових запозичень можуть бути не лише нормативні приписи, а й правові принципи, юридичні доктрини, судова практика, правові конструкції, механізми правозастосування, моделі функціонування державних інституцій, стандарти належного врядування та правові цінності.

Особливо виразно зазначена багаторівневість проявляється в сучасному процесі європейської інтеграції України. Йдеться не лише про імплементацію конкретних директив і регламентів ЄС, а про поступове наближення української правової системи до acquis Європейського Союзу. У цьому процесі значення мають також європейські принципи верховенства права, правової визначеності, пропорційності, ефективного судового захисту, належного врядування та захисту прав людини.

Актуальність такого підходу посилюється сучасними змінами у сфері нормативного забезпечення європейської інтеграції. Постановою Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2026 р. № 438 затверджено Національну програму адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС). Програма розроблена з метою виконання зобов'язань України, передбачених переговорною рамкою Європейського Союзу, та систематизує подальші завдання з адаптації українського законодавства [6].

Отже, сучасна модель правових запозичень в Україні поступово переходить від вибіркового запозичення окремих норм до комплексної правової адаптації. При цьому принципово важливим є забезпечення не лише формальної відповідності українського законодавства нормам ЄС, а й реального функціонування запозичених правових моделей.

Ефективність правових запозичень залежить від низки чинників. Серед них особливе значення мають: відповідність запозиченої моделі національним правовим традиціям; інституційна спроможність держави, рівень правової культури; готовність судової та адміністративної систем до застосування нових правових конструкцій; узгодженість запозичених норм із чинним законодавством; здатність забезпечити практичну реалізацію відповідних правових стандартів.

Недостатня увага до цих чинників створює ризик формальної імплементації європейських норм без належного забезпечення їх практичної реалізації. У результаті можуть виникати нормативні колізії, дублювання правового регулювання, надмірне ускладнення законодавства та розрив між нормативними приписами і реальною правозастосовною практикою.

Водночас правові запозичення створюють для України значні можливості. По-перше, вони забезпечують доступ до вже апробованих правових моделей. По-друге, сприяють модернізації національного законодавства та державних інституцій. По-третє, дозволяють забезпечити поступове включення України до єдиного європейського правового простору. По-четверте, сприяють утвердженню спільних європейських правових цінностей та стандартів захисту прав людини.

Таким чином, правові запозичення в умовах європейської інтеграції України доцільно розглядати не як механічне перенесення іноземних нормативних конструкцій, а як складний процес міжправової взаємодії. Його результатом має бути не копіювання іноземного права, а формування нової якості національного правового регулювання.

На нашу думку, оптимальною моделлю для України є поєднання можливості запозичення ефективних європейських правових конструкцій із їх критичною адаптацією до національного правового середовища. Саме такий підхід дозволить поєднати вимоги acquis ЄС із необхідністю забезпечення внутрішньої узгодженості та ефективності української правової системи.

Європейська інтеграція України обумовлює перетворення правових запозичень на системний механізм трансформації національної правової системи. Водночас їх ефективність не може визначатися виключно кількістю імплементованих актів ЄС.

Правове запозичення є багаторівневим процесом, який включає переміщення правових ідей, принципів, норм, інститутів і моделей, їх адаптацію до нового правового середовища та забезпечення практичної реалізації.

Для України особливо важливим є відхід від механічного копіювання європейських правових моделей. Наближення законодавства до acquis ЄС має супроводжуватися оцінкою сумісності запозичених конструкцій із національною правовою системою, інституційною спроможністю держави та можливостями їх ефективного застосування.

Отже, успішність європейської інтеграції у правовій сфері визначатиметься не лише ступенем формального наближення законодавства України до права ЄС, а насамперед здатністю забезпечити реальне функціонування європейських правових стандартів у національному правопорядку.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнародний

документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

2. European Commission. Ukraine's path towards EU accession. 2026. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/ukraines-path-towards-eu-accession_uk

3. Watson A. Legal Transplants: An Approach to Comparative Law. 2nd ed. Athens : University of Georgia Press, 1993. 144 p.

4. Legrand P. The Impossibility of 'Legal Transplants'. *Maastricht Journal of European and Comparative Law.* 1997. Vol. 4, No. 2. P. 111–124. DOI: 10.1177/1023263X9700400202.

5. Ткаченко О. Несамодостатність права як фундаментально-онтологічна основа правового порівняння. *Право України*. 2019. № 3. С. 77–94. DOI: 10.33498/louu-2019-03-077

6. Про затвердження Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС) : постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2026 № 438. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-%D0%BF#Text

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-54

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ НЕІЗОЛЯЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Сийплокі Микола Васильович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна
https://orcid.org/0000-0001-6131-9179

Сучасна кримінально-правова політика України орієнтована на пошук оптимального балансу між покаранням за вчинене кримінальне правопорушення та ефективною ресоціалізацією особи без її ізоляції від суспільства. Практика застосування покарань у вигляді позбавлення волі, особливо на короткі строки, часто демонструє низьку кримінологічну ефективність, руйнує позитивні соціальні зв'язки та зумовлює високий рівень рецидиву. У зв'язку з цим оптимізація та модернізація вітчизняної системи неізоляційних кримінально-правових заходів є одним із пріоритетних завдань розвитку кримінальної юстиції.